

دؤنمه و رۆلن وان د ژنافچوونا ئیمیر اتوریه تا عوسمانی دا

دؤنمه کینه؟

دؤنمه په یفه که ترکیه یا لیکدایه ژ دوو به شا پیکدهیت، دؤ و نمه، دؤ ناکو دوو (۲)، ونمه ناکو جوړ (نوع)، ورامانا قی په یفی نهوه کو نهف تانیفه ژ دوو جوړه پیکدهیت، جوړی یه هودی و جوړی نیسلامی، نهف په یف ترکا یا گو تیه وان ژ بهر کو رامانا قی په یفی (دؤنمه) ژ کارئ دؤنمک (زفرین) ناکو نهوین ژ دینی خوه دهرکهفتین و هاتینه سهر دینی راست و دورست (نیسلام)، و ترکا نهف په یف گو تیه وان ژ بهر کو خودئ نهف تانیفه هیدایهت کر و هاتنه سهر دینی راست و دورست (نیسلام) بهلئ پا ههر د نافخویا خوه دا یه هودی بوون و خوه ب موسلمان دنیانه دهر، و وان نافئ سبتانیین دانا بوو سهر خوه، ژ بهر نافئ دامه زینه برئ وان سبتای زیفی بوو، سبتای زیفی ل ته موزا سالآ 1626 ل باژیرئ نه زمیر یئ ترکیا ژ دوو دهیک و بابین یه هودی یئ کو ژ نیسپانیا کوچ کرین ژ نه گهرئ وئ ته په سهریا ناینی یا کو یه هودی ل نورپا تووشی بووینئ، کو نافئ بابئ وی مور دخای زیفی بوو، مور دخای سئ کوړ هه بوون، و سبتای یئ بچووک بوو، و مور دخای بازارگانه کی زهنگین بوو، و کوړین خوه هه می فیری بازارگانیئ کر بوون ژ بلی سبتای، ژ بهر کو ههر ژ بچووکاتیا خوه بهر هف خواندنا ناینی چوو و خوه د ناینی دا شارهزا کر و هه تا بوویه حاخام، و دژی 22 سالیی دال سالآ 1648 چه ندین دهقین ناینی یئ توراتئ نهوین بهحسئ هاتنا عیسا پیغه مبهر دکرن نیستغال کرن، و راگه هاند کو نهو عیسا پیغه مبهره، و چه ندین ناسناف بوو خوه دورست کرن حاشا وهکی کوړئ خودئ مهزن و کوړئ نیکنه یئ یه هوا، و نهف پینگافین وی بوونه نه گهرئ توړه بوونا سهر وکی تانیفا یه هودیا ل نه زمیر (جوزیف سکاها) و گو تن سبتای ژ شه ریعه تا دینی یه هودی دهرکهفتیه و سزایی سیداره دانی سهر سه پاندن، و پشتی مهترسی سهر چیبووی چوو نستهمبولئ و ل ویرئ بانگه وازی بوو گروپی خوه کر، و خه لکه کی زور ب دوویف کهت، و ناسنافئ (شاهن شاهان) بوو دانان، و بانگه وازی وی ب شیوه کی بهر فره ه به لاقه بوو، و بوو مهترسیه کا مهزن سهر یه هودیا، ژ بهر هندی زه لامین ناینی و حاخامین یه هودی دهوله تا عوسمانی سهر فی کهسی ناگه هدار کرن، و پشتی هنگی دگهل دوویف کهفتیین خوه چوونه سالونیک و 8 سالآ ل ویرئ مان، و پشتی یه هودیا خوینا وی حلال کری، ژ ویرئ رهقین و چوونه نه سینا ل یونان، و ژ ویرئ فه گهریا نه زمیر و ژ نه زمیر چاره کا دی چوو نستهمبولئ، و ل سالآ 1663 چوو قودسی و ل ویرئ بانگه وازی پیغه مبهرا یه تیی بوو خوه کر، و ناسنافئ خوه کر پیغه مبهر سبتای، و ل سالآ 1664 ژ یانا هه قزینی دگهل کچکه کا پؤندی ب نافئ ساره پیک نینا، و پشتی سبتای نهف گوهورین نیخستینه ناف شه ریعه تا ناینی یه هودی و دنافه را وی و حاخاما دا نه خواهش بووی، حاخام نحیما گو هین گوته سولتانی عوسمانی سبتای دقیت دژی دهوله تا عوسمانی رابیت و دهوله ته کا یه هودی دورست بکهت، ژ بهر هندی سبتای کره زیندانی دا، و دادگه هئ ژ بهر کریارین وی سزایی سیده رادانی سهر سه پاند، بهلئ سبتای خوه قورتال کر، رابوو ل 15 نهیلولا 1666 بسلمان بوونا خوه راگه هاند، ژ بهر هندی سولتانی عوسمانی محهمه دئ چارئ سبتای عفو کر و نازاد، و کره سهر وکی حجابا د قه سرا سولتانی دا، و نافئ خوه ژ سبتای کره محهمه د عزیز نه فندی و جل و بهر گین عوسمانیا ل بهر خوه کرن، و هه پروه سا داخواز ژ دوویف کهفتیین خوه کر، کو بینه بسلمان و ریژه یه کا مهزن بوونه بسلمان، بهلئ ههر پاراستن سهر رهوشت و تیالین خوه کرن، و دناف دهوله تا عوسمانی دا به لاقه

بوون و پۆست و ەرگرتن، به‌لنی بسلمانبوونا سبتای تنی سهرقه سهرقه بوو نانکو هر یه هودی بوو، و ل 30 ئەیلولا 1675 ل دۆلکۆن ل ئەلبانیا مر.

رۆلی وان د ژناقچوونا نیمپراتۆریه‌تا عوسمانی دا:

پشتی سبتای زیفی مری، دوویف کهفتیین وی دهست ژ رینبازا وی به‌رنه‌دان، و دناق نیمپراتۆریه‌تا عوسمانی دا پۆستین بلند و ەرگرتن، و ل دووماهیا سالتین نیمپراتۆریه‌تا عوسمانی ب تایبهت ل سهردهمی سولتان عه‌بدولعه‌میدئ دووی، ماسونیزمی ب ریکا چه‌ند که‌سا شیا کنترۆلی سهر مال و مولک و سیاسه‌تا نیمپراتۆریه‌تا عوسمانی بکه‌ت، و نیمپراتۆریه‌تی لاواز بکه‌ن و ریکی بۆ رۆژناقا خواهش که‌ن کو ده‌ستیه‌ردانی د ناق کاروبارین نیمپراتۆریه‌تی دا بکه‌ن، نموونا وان که‌سا، مسته‌فا ره‌شید پاشا وزیرئ دهرقه بوو، مسته‌فا ل سالا 1839ز هه‌ولا دا کو که‌میین دناق نیمپراتۆریه‌تا عوسمانی دا پالدهت داخوازا جودابوونی ژ نیمپراتۆریه‌تا عوسمانی بکه‌ن و هه‌روه‌سا هه‌ر مسته‌فا بوو ده‌ستی رۆژناقا ل ژیر نافی چاکسازیا نینایه ناق نیمپراتۆریه‌تا عوسمانی به‌لنی هاته دوورئ‌یخستن ژلاین زانایین ناینی ل سالا 1841، و هه‌روه‌سا ژ که‌سین دی یین کو ب سهرقه بسلمان و دناقخویا خوه دا یه هودی و دژی نیمپراتۆریه‌تا عوسمانی کار کری، مدحه‌ت پاشا بوو، کو ل سهردهمی عه‌بدولعه‌جیدئ نیکی و ل سهردهمی پراینی وی عه‌بدولعه‌زیز شیا پۆستی سهدر نه‌لنه‌عزم (سهرۆک وزیر) ب ده‌ستخوه‌قه بینیت، و پینگا دژی نیمپراتۆریه‌تا عوسمانی بافیژیت، و ژ پینگافین وی نه‌و بوو پیلان بۆ کوشتنا سولتان عه‌بدولعه‌زیز دانا و گوشت، و وه‌کو مه‌ل ده‌ستپیکئ ناماژه پیکری ل سهردهمی سولتان عه‌بدولعه‌میدئ دووی ماسونیزمی ب ریکا یه هودیین دۆنمه (سباتیین) شیا کنترۆلی سهر کاروبارین نیمپراتۆریه‌تی بکه‌ن، و ژ پینگافین وان یین کو هافیتین و ب فی پینگافی شیا یین گورزه‌کی مه‌زن ل نیمپراتۆریه‌تی بده‌ن و لاواز بکه‌ن، دوورستکرنا کۆمه‌لا تعاون و ته‌ره‌فی بوو، کو بزاقه ل سالا 1889 ل باژیرئ سالونیک ل سهر ده‌ستین یه هودی‌ه‌کی دۆنمه ب نافی باروخ لوی هاته دامه‌زراندن، و قئ کۆمه‌لئ سولتان عه‌بدولعه‌مید عه‌زل کر پشتی ره‌دگری فلسطینی بده‌ته جهیا، و فان رۆله‌کی مه‌زن هه‌بوو د کۆمکوژیا نه‌رمه‌نا دا، و هه‌روه‌سا پشتی پۆستین بلند یین سهربازی و ەرگرتین، سولتان محه‌مه‌د ره‌شاد قانع کرن ل شه‌ری جیهانی یی نیکی بچیه‌ته دگه‌ل محورا ب سهرکردایه‌تیا نه‌لمانیا، ژ به‌رکو زانین هه‌قه‌ییمان ب هیزترین و دی محورا شکینن د شه‌ری دا، و پشتی محور شکه‌ستین، هه‌قه‌ییمانا نه‌ردئ نیمپراتۆریه‌تی داگیرکرن، و ب فی یه‌کی نه‌ردئ نیمپراتۆریه‌تی کرنه ده‌ستی رۆژناقا دا، و ب دلی خوه دابه‌ش کرن، و هه‌روه‌سا شیان عه‌ره‌با ژی رازی که‌ن کو جودا بین ژ نیمپراتۆریه‌تی، پشتی پریتانیا ده‌وله‌تین بچووک سهر بنه‌ماینی نه‌ته‌وایه‌تی بۆ وان دوورست کرین، ب فی یه‌کی سولتان ب تنی ب ناق ما، و نیمپراتۆریه‌ت لاواز بوو و که‌ته تاین مرنی، و دا کو نیمپراتۆریه‌تی و خیلافه‌تی ب ته‌مامی نه‌هیلان، رابوون که‌سه‌ک راسپاردن بۆ جیه‌جی کرنا فی پیلانی، نه‌وژی مسته‌فا که‌مال نه‌تانۆرک بوو، کو مسته‌فا ده‌ست ب فی پیلان کر هه‌تا شیا یی ل 1923 کۆمارا ترکیا دامه‌زرینیت و ل سالا 1924 خیلافه‌ت ب ته‌مامی هه‌لوه‌شاندا و ده‌وله‌تا ترکیا سهر بنه‌ماینی علمانیه‌تا رۆژناقا (هزرا ماسونی) دامه‌زرینیت.

لنقده كمر:

١. محمد علي قطب، يهود الدونمة، (١٩٧٨: مصر)

٢. الهام محمود كاضم، دور يهود الدونمة في انهيار الدولة العثمانية، (مجلة كلية تربية، جامعة بابل: ٢٠١٢)، عدد ٧.

٣. الدونمة.. كيف ساهموا بإسقاط الدولة العثمانية؟:

<https://www.aljazeera.net>